

an menschen.
j het Woord.
hij het ware
hoopt hij er
ik leeren zal.
g hadden.

blijkt uit de

s hij een tijd-
n het Woord
heid gezocht

liefe Gods in

oet bouwen,
s Gods",

ar wat door
hem zouden

eruggekomen.

waartoe de
kinderlijk, bij

"Is het zoo
vlijt?"

dan gij denkt,
ver dat z.g.n.

arin men de
zekere hoogte

meende, dat,
aald werd bij

oord en zoo-

e verschijning,
le, maar het

ing op de ziel

at Woord ook
en. Nu het op
j meende) tot
wel aan.

maar was, ont-
elke, maar aan
wijze tot haar

le Schrift tot
ar moest iets
am, dat werd

loen aan het
etrouwbaar is

l. twee brieven,
in, te beant-
D. v. D.

HEKE
VEN

l.

Discipelschap
de opmerking
e van den ar-
verband be-
hr. bouwvak-
mechanisatie op
oor algemeene
mogelijk ge-
at men „daar-
egenhouden of
offelijke zege-
ckeling z.i. ge-
met de woor-
rvlakkig over-
de machinale
maar mogelijk

reemding, dat
ak der mecha-
wingen, totaal
chine plus de
de auto, de
tikelen werke-
Alsof de wijze
k van zooveel
werpen, niet
aanlast. Alsof
ining-op-bree-
doende is om
zegenen. Alsof
dezen tijd een
orde is, dat in
vult. De voort-
l de arbeids-
God ontvangen
el gezet. *)

Reeks „Kerk en

Van beter inzicht in 't probleem der mechanisatie en wat daarmee samenhangt, getuigt een pas verschenen geschrift van Dr F. van Heek, privaatscholar aan de Amsterdamsche Universiteit. Het bevat den inhoud der door hem op 30 Nov. j.l. gegeven „openbare les", waarmee de auteur zijn colleges aanving.

Het bedoelde werkje handelt over de „Sociale gevolgen van de economische crisis en depressie in Enschedé (1929-37)". Uitvoerig materiaal steunt den aangrijpenden tekst. Het stuk werkelijkheid, dat Dr van Heek beschrijft, vindt ge niet alleen in Twenthe, niet alleen in plaatsen, waar de textielindustrie domineert, maar ook in andere arbeiderscentra. Wie die werkelijkheid ervaart of zich door den genoemden doctor laat voorlichten, luistert zeker wederom met instemming naar de vermaning van Dr Rozemond, onlangs voor de microfoon der N.C.R.V. gesproken: „Niemand, zoo luidde het, die „zich in Christelijke solidariteit verbonden voelt aan zijn medemens, mag zich afsluiten voor den pijnigenden ernst van het probleem der arbeidsvreugde, (ook) wanneer hij in eigen omgeving misschien vormen van arbeid en arbeidsverhoudingen kent, waarin nog een groote vreugde in den arbeid mogelijk bleef. En wellicht zal na het lezen van het werkje van Dr van Heek (van wien men op grond zijner relaties, misschien een rooskleuriger voorstelling der moderne arbeidsverhoudingen verwacht had) hier en daar ook den twijfel omtrent de weergave van het arbeidersleven in de, in het begin van dit artikel genoemde brochure, weggenomen zijn. Al moet hieraan direct toegevoegd worden, dat het geschrift van Dr van Heek voornamelijk over de gevolgen der werkloosheid handelt.

De auteur geeft eerst een korte schets van den „economischen storm", welke Twenthe na 1929 leisterde. In 6 jaar tijds (1929-1935) daalde de export der Ned. Katoenindustrie met 84.5 pCt., het totaal belastbare inkomen in Enschedé en Lonneker (beide gemeenten zijn nu verenigd) met 50.3 pCt., het belastbare vermogen met 37.2 pCt., terwijl het aantal geregistreerde werklozen in die beide plaatsen van ongeveer 1500 tot ruim 6000 steeg. In den loop van 1935 ontvingen (in E. en L.) ongeveer 8000 personen en gezinnen, dat is bijna een derde gedeelte der totale bevolking, steun van „Maatschappelijk Hulpbetoon", de provisorie en de kerkelijke armbesturen. In 1936 werd aan ondersteuning van armlastigen (door burgerlijk armbestuur en diaconieën) uitgekeerd de som van vierhonderdertigduizend gulden. „Na eenige jaren heerschten armoede en ledigheid in de eertijds zoo welvarende en nijvere industriestad".

Dr van Heek gaat vervolgens na welken invloed de crisis op het verloop der bevolking gehad heeft. Hij noemt de geboorte-, sterfte-, huwelijks- en emigratiecijfers in de periode 1929-1935. De Amsterdamsche privaatscholar meet verder de daling der loonen, welke „grootere geweest is dan in de meeste andere Nederlandsche industrieën", hij geeft een treffend beeld van den strijd der ondernemers om het behoud der markten, en schetst den invloed, welke de crisis op het persoonlijk en sociale leven der fabrieksarbeiders gehad heeft. Hij komt hier tot de conclusie, dat voortdurende werkloosheid het solidariteitsgevoel der arbeidersklasse dikwijls verzwakt; het saamhorigheidsgevoel, luidt zijn oordeel, schiet vooral te kort wanneer tegengestelde economische arbeidersbelangen in verschillende gebieden overbrugd moeten worden. (Een merkwaardig voorbeeld van dit verschijnsel is de strijd der Fransche havenarbeiders om protectie; deze strijd was tegen de Belgische havens, dus tegen de Belgische arbeiders gericht. Dit voorbeeld is met talloze te vermeerderen.)

Voor al het oordeel over den invloed van de crisis op het arbeidersgezin trekt de aandacht.

„Hoe heeft", vraagt Dr van Heek, „het arbeidersgezin zich kunnen handhaven bij het gedaalde welvaartspeil? Hoe is het aangetast door de twee tegengestelde verschijnselen, welke voor onze tegenwoordige chaotische maatschappij zoo typeerend zijn, n.l. de groote werkloosheid naast de toenemende arbeidsintensiteit?"

Nemen we zijn antwoord op die vragen hier over; het is o.i. noodzakelijk, dat velen daarvan kennisnemen.

„Men krijgt den indruk", zoo luidt het, „dat de vrouw in 't arbeidersgezin dikwijls het meest onder de gevolgen van de crisis lijdt. Op haar rust de moeilijke taak, de levenswijze van het gezin aan het sterk gedaalde inkomen aan te passen. Is de man werkloos, dan voelt hij zich niettegenstaande zijn moeilijke positie dikwijls toch minder geïsoleerd dan zijn vrouw: hij ondergaat de vernedering, die de werkloosheid (in de eertijds zoo bloeiende werkstad) nog steeds inhoudt, collectief en dus met minder verantwoordelijkheidsgevoel,

in stempellokaal of werkverschaffing. Ook de groote morele steun die — in den vorm van cursussen en ontspanningsavonden aan de werklozen wordt verschaft, komt uiteraard meer den mannelijken leden van het werklozengezin ten goede".

„Zijn de kostwinners van het gezin niet werkloos, dan treft ook weder de ontwrichting van het familieleven, die het ploegensysteem veroorzaakt, in de eerste plaats de huisvrouw. Het voortdurend wisselen der ploegen verbreekt de regelmaat van het huishouden, een verschijnsel, waarvoor de vrouw in hooge mate gevoelig is. Wanneer vader en zoon in verschillende ploegen werkzaam zijn, wordt haar taak hierdoor nog meer verzwaard".

„Zij toch is het" (Dr van Heek citeert hier het Chr. Textielarbeidersblad van 6 Jan. 1937), „die als regel zorgt dat de werkende huisgenooten tijdig op zijn en het eten en drinken klaar vinden, zodra zij beneden komen. Daarvoor moet de vrouw des huizes nog extra vroeg opstaan, in bepaalde gevallen zelfs kort na middernacht. Wij kennen vrouwen, die elken morgen om drie uur opstaan om te zorgen, dat de huisgenooten tijdig op hun werk komen. In gezinnen, waar er ook zijn, die in gewone dagtaak werken, komt er als regel niets van, dat de vrouw zich na vertrek van man en kinderen weer te bed begeeft. En in de week, dat de man of kinderen de late ploeg hebben, blijft de vrouw dikwijls op om bij de thuiskomst voor eten of drinken te zorgen. Door een en ander krijgt de vrouw veelal onvoldoende nachtrust, wat zich in het gezinsleven in verschillende vormen kan wreken".

„Het ploegenleven wordt een ramp. Het gezinsleven, waar de doorsnee-Enschedéer erg aan hangt, wordt volkomen ontwricht. Bijna nooit is men samen thuis. De gezinsleden, welke nu eens des morgens, een andere week des namiddags thuis zijn, al naar gelang zij de late of vroege ploeg hebben, slapen en lummelen verder maar lusteloos wat rond..."

Tot zoover de „Textielarbeider".

Dr van Heek besluit:

„Geen wonder, dat de Enschedésche zenuwartsen onder hun patiënten, wier afwijkingen onder invloed van de crisis zijn ontstaan, vele huisvrouwen tellen. In hoeverre de door artsen geconstateerde toename van het aantal zenuwzieken in Enschedé gedurende de laatste jaren aan de opgevoerde arbeidsintensiteit in de fabrieken is toe te schrijven, zou slechts door een psychotechnisch onderzoek kunnen worden vastgesteld. De aan ons verstrekte cijfers der Vereniging „Ziekenzorg" toonen een hoog percentage rationalisatie-gevallen bij de onderzochte zenuwpatiënten aan, vooral onder de ouderen. In het bijzonder zou hier moeten worden nagegaan, of deze toename slechts een overgangsfase beteekent, of dat het arbeidstempo in te hooge mate is opgevoerd."

In dit verband haalt de Amsterdamsche privaatscholar een mededeeling van den geneeskundigen dienst der Arbeidsinspectie aan, welke de talrijke klachten van arbeidsters in confectiefabrieken, waar het loopende-band-systeem toegepast wordt, releveert. Klachten, die de medici ook in andere textiel-centra bijna dagelijks bereiken. De dreigende stopwatch in de handen der „economien" bracht dikwijls ontsteltenis en moedeloosheid. De curven, welke de intensiteit der arbeidsvreugde en de grootte van het loon weergaven, vertoonden bedenkelijke inzinkingen. *)

Ongeveer 40 pCt. der Enschedésche textielarbeiders werkt in ploegverband. De controleerende arts van het „Ziekenfonds voor Enschedé en Lonneker", gaf aan Dr van Heek een opgave van het aantal door hem onderzochte patiënten in de maand October 1937 (477). 37.3 pCt. dezer patiënten had last van nerveuze storingen. In bijna 60 pCt. van het aantal „gevallen" was de oorzaak geheel of gedeeltelijk aan de rationalisatie te wijten. Dr van Heek voegt aan die cijfers de opmerking toe, dat „vermoedelijk reeds door de opgevoerde arbeidsintensiteit een zekere selectie onder de arbeidskrachten plaats vond. De menschen, welke niet meer „voor hun vak deugen" (welk een wereld van leed verbergt zich achter deze uitdrukking!) worden spoedig ontslagen of niet meer aangenomen. Een enkel cijfer, door hem gepubliceerd, zou ter bevestiging van deze dreuve werkelijkheid kunnen dienen.

Op 1 April 1936 was het aantal ingeschreven mannelijke werklozen te Enschedé:

30.1 pCt. den leeftijd van 14 tot en met 30 jaar; 61.9 pCt. was daarboven.

Op 1 April 1937 waren deze getallen resp. 33.1 pCt. en 66.9 pCt. Op 1 October 1937 34.1 pCt. en 65.9 pCt.

Vergeleken bij 1936 is dus een toename van het percentage „oudere" werklozen te constateeren. Natuurlijk moeten deze cijfers met voorzichtigheid beschouwd worden. Er zijn verschillende factoren, welke de toename der werkloosheid van „oudere jaargangen" veroorzaken.

Dr van Heek beschrijft nog met een enkel woord de conflicten, welke het gezinsleven der arbeiders aantasten. Dikwijls, zegt hij, ontstaan bittere tegenstellingen tusschen de werkende en werkloze leden. De spanning, waaronder de werkende leden leven, ontaardt zich in felle verwijten jegens de anderen. De kracht om persoonlijk en gezamenlijk het leed te dragen, ontbreekt maar al te vaak.

De geestelijke verzorging ontmoet onder deze omstandigheden vaak groote moeilijkheden. Onverschilligheid, wantrouwen en wrok oefenen hun doodende en vernielende werking uit. Zoo groeit een geslacht, aan hetwelk alle geestelijke steun ontbreekt om aan den druk der omstandigheden weerstand te bieden, en dien steun, naar 't schijnt, ook niet zoekt of zelfs begeert.

In die wereld wordt de boodschap van het Evangelie gebracht, de belofte verkondigd, dat God de schepping niet in strijd laat ondergaan, dat God ook over de wereld van den arbeid waakt.

Moge bij die haar hooren, het vertrouwen ontwakken, dat alleen het aannemen van die boodschap de kracht kan schenken om den arbeid te helpen bevrijden van de boeien, waarin hij thans geklonken is.

A.

B. t. B.

VAKWETENSCHAP EN PRAKTIJK

De beteekenis van de Prot. Chr. Centrales en Vakorganisaties van patroons voor het kerkelijk, politiek en maatschappelijk leven in ons vaderland.

I.

Practische Inleiding.

De Kerkeraad van de Gereformeerde Kerk van Zanddorp zit in vergadering bijeen. Aan het hoofd van de tafel zit de jonge predikant, de praeses van den kerkeraad, Ds Nadenker, den presidentshamer in de hand. Het is zijn eerste gemeente en met buitengewone werklust heeft hij zich geworpen op zijn velerlei arbeid in de gemeente.

Dezen avond is een bijzondere zaak aan de orde. De ouderlingen Deegstra en Lijnman hebben bij hun huisbezoekrapport melding gemaakt van een gezin, dat dreigt te worden afgezogen van de kerk. Een nog jonge man, fabrieksarbeider, gehuwd en vader, is lid van de moderne vakorganisatie van arbeiders. In zijn huis komen de revolutionaire geschriften en uit zijn opvattingen en uitspraken is reeds gebleken, hoe ver hij is afgegleeden.

Ds Nadenker hoort zwijgend en nadenkend het rapport en hij is in 't geheel niet verwonderd, dat na de lezing daarvan ieder der kerkeraadsleden belangstelling kijkt naar het aangezicht van broeder Pilaar. Broeder Pilaar immers is de steun des kerkeraads, de steun des predikants, om niet te zeggen de steun der kerk. Een ontwikkeld man, een bedachtzaam man, fabrikant, groot zakenman, een goed patroon, voorzitter van de Commissie van Beheer. De kerk van Zanddorp dankt ontzaglijk veel aan broeder Pilaar. Naar zijn woord wordt dan ook met aandacht geluisterd.

Broeder Pilaar acht deze zaak zeer ernstig en hij stelt voor, dat dominee en hij zelf dezen jongen broeder zullen bezoeken om, zoo het Gode behaagt, hem terug te brengen van de dwaling zijns wegs. Aldus wordt besloten. Reeds den volgende avond bezoeken dominee Nadenker en zijn ouderling Pilaar het gezin van Werkman.

Op ernstige en tactische wijze brengt dominee dezen jongen dwalenden broeder onder het oog, dat het beleven van zijn belijdenis medebrengt, dat hij niet aansluiting zoekt bij hen, die in levensrichting en levensopenbaring lijnrecht tegenover hem staan, doch dat hij als Christen-arbeider zich dient aan te sluiten bij de Christelijke vakorganisatie van arbeiders. Ook broeder Pilaar houdt een gelijklozend betoog.

Het antwoord van Werkman is verrassend. Hij zegt kalm: „Ik doe precies als u, mijnheer Pilaar, ik begrijp niet, wat ik daaraan misdoel".

Ds Nadenker zoowel als zijn ouderling Pilaar verzoeken den spreker zich nader te verklaren.

„Graag", zegt Werkman, „luister maar. Ik vecht voor mijn gezin en daarom ben ik aangesloten bij den Algemeenen Bond. Die bond strijdt voor verbetering van arbeidsvoorwaarden, in het belang van mijn vrouw en kinderen. Daarbij zoek ik den band met mijn mede-arbeiders. Als ik hen alleen laat staan, parasiteer ik op wat zij tot stand brengen. Dat wil ik niet en dat mag ik niet. Nu zult u zeggen, dominee: „Welnu Werkman, ga dan in de Christelijke vakorganisatie". Maar dat doe ik juist niet, dominee. Wij moeten niet drie organisaties, een Algemeene, een Christelijke en een Roomsche hebben, maar één. Net als de patroons, die zijn handiger dan wij arbeiders. Nu gebeurt het vaak, dat de patroons met hun organisatie het „verdeelen en heerschen" toepassen en zoo in hun eigen voordeel de arbeidersorganisaties tegen elkander in het harnas jagen. Daar pas ik voor om dat in de hand te werken, en daarom ben ik lid geworden van den Algemeenen Bond, daar

*) Zie „De Nederlander" van 18 Dec.